

Լ ՈՒՍԻ

(Պատմութիւն)

Հարթ հաւասար տարածութեան վրայ կանգնած էր մի մենաւոր տնակ: Հաստ ու ամուր էին նրա պատերը, կոպիտ քարերից, կիր ու աւաղով ծեփած: Մի նեղլիկ, երկաթապատ լուսանցք, մի փեղկանի հաստ ու ցածրիկ դուռ, թիթեղեայ մուգ-կարմրագոյն տանիք—ահա տան ամբողջ կազմը:

Դռնից քիչ հեռու, ցանկապատի ուղիղ մէջ տեղում, բուսել էր տան միակ զարդ՝ փոքրիկ ծիրանի ծառը. նրա կատարի ցիրուցան փռուած դալար ուտերը հասնում էին մինչև տանիքը, քսւում էին պատերին, ասես մեղմիւ խօսում, մխիթարում էին տնակին:

Համարեա տան շէնքից ձգուած է ուղիղ ու երկայն ճանապարհ սև, զուգահեռական երկաթէ ձողերով, որոնք հեռւում միանում, մի գիծ են դառնում ու անհետանում հորիզոնի տակ:

Տխուր է. տխուր է և՛ ծառը, և՛ տունը, և՛ նրա բնակիչները: Բոլորն էլ կարծես այս մոռացուած անկիւնում աշխարհից հալածականներ լինին: Մանր թախիծն է իշխում բոլորի վրայ:

Տնակի մի անկիւնում, երկար թախտի վրայ պառկած է մի մաշուած ու դալկացած կին: Նա նոր է ազատուել երկունքից, աչքերը փոսին ընկել, ծնոտի և այտերի ոսկորները դուրս են ցցուել: Ո՞վ կ'ասի, այս թարշամած, պառաւացած կինը երեկուայ ջահիլ սիրուն Գիւլօն է:

Երկու տարի չկայ, որ նա թողեց հայրենի գիւղը, իր սիրելի բարեկամներին, տեսուճանաչ դրացիներին ու եկաւ այս երկաթուղու գիծը: Խնչպէս էին գիւղացիք նախանձում նրանց վրայ. «14 բուբլի փող ինքը Սաքօն պիտի ստանայ, 4 բուբլի կինը. ամսական 18 բուբլի. տանն և ութ մա-

նէթ. կինն էլ պիտի փող ստանայ», գլուխներն օրօրելով ա-
սում էին գիւղացիք:

Ինքը, Ուհանանց Սաքօն էլ պակաս չէր հրճւում: Նա հը-
պարտանալով՝ երբեմն իր նոր պաշտօնական գլխարկի նշանն
էր ուղղում, երբեմն վերարկուի կոճակներն էր փայլեցնում և
օգտուելով իր գիտեցած ուսուաց բառերից՝ ծանր-ծանր խօսում
էր: «Շեշտ չէ, եղբայր, բուդկաչի դառնալ. չորս տարի ուսումն-
տնի ուսուցիչ եմ եղել. պէտք է գիտենաս կաստիլը ոնց են խը-
փում, շալը ինչպէս են ամրացնում, գայկան ու բոլոր ոնց
են հուպ տալի. պէտք է գիտենաս որտեղ է պուտը ուղղելի
եղել. դժար է, շատ դժար է»:

—Աֆարիմ, դո՛ւղ ես, եղբայր, ինչ ասենք. հալալ լինի,
գովում էին նրան գիւղացիք:

Ուրախ էր և Գիւլօն. նա այժմ միշտ իր ամուսնու հետ
կը լինի, այլևս ամիսներով, տարիներով աչքը ճանպի չի մը-
նալ. այժմ ամեն օր, ամեն երեկոյ իր Սաքօն, իր սիրելի ա-
մուսինը տանը, իր կողքին կը լինի: «Թող սարի ծայրին լի-
նիմ, թող քարի ապառաժի վրայ լինիմ, միայն ամուսնուս
հետ», պատասխանում էր Գիւլօն, երբ դրացիները նկատում
էին նրան, որ «նա միայնակութիւն կը քաշի, մօրից, քրոջից
հեռու լինելը դժուար է». նա քրքշալով պատասխանում էր.
«Ե՛հ, ո՛չ, ամուսնուց հեռու ապրելն է դժուար»: Օ՛, որքան ու-
րախ էր նա. մանաւանդ, այն նախանձ օձ, հարեանի հարս
Հերիքից հեռու կը լինի. սա իր ամուսնու հետ էլ հանաք չի
անիլ: «Սաքօ ջան, շուտով, շուտով գնանք. շտապեցնում էր
նա ամուսնուն, որքան բախտաւոր եմ», բացազանչում էր նա՝
փարուելով ամուսնու վզովը ու անհամբեր սպասում էր իրանց
համար նշանակուած վագոնին, որ շուտով գնան երազած փառ-
քին հասնելու:

Ինչ խաբուսիկ էր այդ երազը. ուղիղ հակառակը դուրս
եկաւ: Այժմ նրա սրտից արիւն է գնում, տան չորս պատերը
վիշապ են դառել, խեղդում են նրան... Օդ չկայ, սիրտը
ճմլւում է, նա տանջւում է, ուզում է խօսել, ասել, պոռալ,
պատմել իր վիշտը, իր սև օրը, լսող չկայ. նա յուսահա-
տուած՝ գլուխը թաղում է բարձերի մէջ ու իր մարած աչքե-
րից մի քանի կաթիլ արցունք էլ է քամում: Բայց դա նրան
չի հովացնում, կուրծքը աւելի է ուռչում, սիրտն ուզում է
պայթել, ամբողջ տունը պտոյտ է գալիս գլխին. նրան թւում
է, թէ թախտը շուռ է գալիս. նա աչքերը աւելի լալն բաց արած՝
երկու ձեռքով ամուր բռնում է թախտի եզրերից և իր երկիւ-

դով լի հայեացքը գցում երեսաներին, կարծես օգնութիւն է խնդրում նրանցից:

Դողդողալով մօտենում է իր մեծ, 12 տարեկան աղջիկը, տալիս է նրան մի աման ցուրտ ջուր, միւս երկու փոքրիկները փաթաթւում են հիւանդ մօրը:

Մայրը դատարկում է ջրի ամանը, ուշքի է գալիս ու երեսաների հետ միասին սկսում է հեկեկալ: Լուռ է միայն նորածինը. սա չորրորդ աղջիկն է, որ լոյս աշխարհ եկաւ, մի շատ անցանկալի հիւր:

Ծանր էր նրանց վիճակը. միայնակ, առանձնացած, կտրուած աշխարհից, օրեր են մթնեցնում, մէկը միւսին շատ նման: Եթէ մի փոփոխութիւն կայ, դա գնացքն է. ահա նա թափ առած՝ որոտալով գալիս է, նրա դղրդիւնը բռնում է շրջակայքը, տնակի շուրջը մի վայրկեան կենդանութիւն է տիրում, շարժւում է տնակի փեղկը, ծառը օրօրում է. այժմ նրանք միայնակ չեն, սլացող գնացքը նրանց հետ է. կիսաբաց փեղկերից երևում են անհամար գլուխներ, թռած գնում է մարդկային մի մեծ զանգուած: Բայց ինչո՞ւ նա մի ակնթարթում անցաւ, գնաց. ինչո՞ւ մի վայրկեան կանգ չառաւ, կը տեսնէին գեղեցիկ ու առոյգ դէմքեր, երջանիկ ու ուրախ մարդիկ, կուշտ, զարդարուն երեսաներ...

Լռեց. անցաւ սլացող գնացքի հետ և նրա վերջին աղմուկը, նորից նոյնը, նոյն ծառը, նոյն մութ ու խոնաւ տնակը: Ո՛հ, ի՞նչ դառն է միայնութիւնը, ինչ դժուար է կեանքը տան չորս պատերի մէջ... Շատ են նայել չորս պատերին, շատ են խօսել նրանց հետ, իւրաքանչիւր քար, իւրաքանչիւր խորշ իր բոլոր կազմով, իր բոլոր մանրամասնութիւններով, նրանց յայտնի են:..

Սաքօն էլ անսիրտ է դարձել. նա տանը երկար չի մնում, ամբողջ օրը դուրսն է. դեռ շատ առաջ, երբ գծի վրայ մշակութիւն էր անում, ծանօթ էր իր պաշտօնակից Իւանի կնոջը: Սա հաստիկ, փոքրիկ աչքերով, լայն սպիտակ երեսով մի ուրախ ու կայտառ կին էր. գարմոնիկ ունէր, օղին էլ պակաս չէր նրանց տնից:

Ուեղճ Գիւլօն հէնց գալու օրից նկատեց, բայց ամուսնուն բան չասաց, ներքուստ տանջւում էր, երբեմն իր կասկածը անհիմն էր համարում, երբեմն էլ իրան էր մեղադրում: Սկսեց աւելի սիրել ամուսնուն, աւելի փայփայել և նրա բոլոր պահանջները սրբութեամբ կատարել: Մի քանի անգամ նա լաց եղաւ, խօսեց, ասեց իր դարդը ամուսնուն: Վրէ՛ւ ես թէ՛ իմ մայրը, թէ՛ իմ եղբայրը, թէ՛ բարեկամս, քեզանով եմ ես միայն

մխիթարուամ», արցունք թափելով ասում էր կինը: Բայց Սաքօն աւելի էր հրճւում, նրան աւելի էր դուր գալիս կնոջ ղիշտը: Մի քանի գիշեր նա տուն էլ չի եկաւ. մի երկու անգամ էլ հարբած տուն ընկաւ ու սկսեց կնոջը ծեծել: «Դու ի՞նչ կին ես, կինը Մաշայի պէս պէտք է լինի, նա գարմոնիկ է անում, ուրախ դուարթ թոշկոտում է, իսկ դու պառաւել, չորացել, դեղնել ես, սուգ է մեր տունը. սա տա՛ն է, մարդ մի բոպէ որ նստում է, քիչ է մնում, որ խեղդուի»:

Այս օր էլ նա չկար. առաւօտից գնացել է առաջիկայ կայարանը ոտճիկը ստանալու: Ճեւ կը խմի, կը հարբի, Մաշօի մօտ կը գնայ, մտածում էր Գիւլօն՝ խոր հոգոց հանելով: Տանը հաց չկար, ալիւրը վաղուց էր հատել, երեխաները քաղցած են, նորածինը կաթ է ուզում... «Ա՛, ի՞նչ դժուար է», դառնացած արտասանեց նա, ձեռը շփեց ճակատին ու գլուխը նորից թաղեց բարձերի մէջ, բայց երեխաներին հաց է հարկաւոր, մըտածեց նա:

— Տո՛ւր հագուստս, Լուսի, դարձաւ նա աղջկանը:

— Ու՞ր պիտի գնաս:

— Էլ մըր է մնում, որ գնամ, թուրքի գիւղը:

— Խանութի մօտ, մայրիկ. ես գիտեմ նրանց տունը. անցեալ անգամ որ միասին գնացինք. ես էլ կարող եմ գնալ. խանութին կը խնդրեմ. կ'ասեմ՝ մայրիկս տկար է. երեխան կաթ է ուզում. նա բարի է, չի մերժի... դու դեռ շատ հիւանդ ես, դու չես կարող:

— Այնտեղ վատ է, հազար ու մի շուն կայ, քեզ չի կաշելի:

— Ես այս բոպէին կը գամ. ի՞նչ պէտք է լինի որ, վազելով կը գամ:

— Քեզ չեն ճանաչում, ոչինչ չեն տալ. ո՛վ գիտէ, գլխիդ ի՞նչ փորձանք դայ:

— Ես կ'ասեմ, կ'ասեմ, բուդկաչի Սաքօի աղջիկն եմ. ոչինչ չի լինիլ, Աստուած վկայ, բան չի լինիլ, ես այս բոպէին:

Աղջիկը երկար չմտածեց, խլեց մօր հին շալը, գցեց ուտերին, կռան տակը դրաւ մի փոքրիկ պնակ ու անմիջապէս գուրս ելաւ տնից:

Փոքրերը ուրախացած՝ դուրս եկան նրա յետեից ու սկսեցին նայել քրոջը, մինչև որ նա կ'անցնէր բլրակի միւս կողմը, ուր իր սեփական գիւղում ապրում էր կալուածատէր աղան իւր խանութի հետ:

Անհամարձակ քայլերով ու գողգողալով աղջիկը մօտեցաւ աղայի տանը: Նրա փոքրիկ սիրտը բաբախում էր, նա կ'վա-

խենում էր, և՛ ամաչում։ Մի վայրկեան կանգ չառաւ. տատանման մէջ էր. «յետ գնամ, գնամ ասեմ՝ չտուին, բարկացան վերաս, բայց մայրիկս հիւանդ է, նա էլի լաց կը լինի, երեխաներն էլ լաց կը լինին... Ո՛ւ, ի՜նչ դժուար է»։ Փոքրիկ աղջիկը կրկին առաջ գնաց։ Ճանկապատի դրանը արդէն մօտ էր. դուռը փակ չէր, կարող էր ներս մտնել, բայց նորից կանգ առաւ. սիրտն աւելի ուժեղ սկսեց բաբախել։ «Ա՛խ, Տէր-Աստուած», գոչեց աղջիկը՝ աւելի մօտենալով դրանը. մի քայլ էլ արաւ և նա արդէն բակումն էր։ Բայց չէր համարձակուում աչքերը վեր բարձրացնել, նայել տանը լուսամուտներին։

— Ի՜նչ ես ուզում, այ աղջիկ, լսեց նա յանկարծ մի կոշտ ու բարձր ձայն և կարծես գետնի տակից բուսաւ նրա առաջ մի առոյգ ու յաղթանդամ պատանի։

— Երկու շահու կաթ. հայրիկս վաղը կը բերի փողը, ցածր ու վախկոտ ձայնով պատասխանեց աղջիկը։

— Ո՛վ է քո հայրը, զի աղջիկն ես դու։

— Ես... բուդկաչի Սաքօի աղջիկն եմ... մայրս տկար է... ես... խանութի մօտ եմ եկել։

— Լաւ ես արել. խանութին ես կ'ասեմ. պնակ ես բերել, տոնր, տեսնեմ, ի՜նչ սիրուն է, աղջիկ, ապւ մի տեսնեմ. այդտեղ մի աբասու կաթ կը տանի. քաղաքիցն էք առել։

— Այո...

— Աղջիկ, մեր շներից չվախեցմար. ի՜նչ սրտոտ աղջիկ ես։ «Աղջիկ» բառը նա արտասանում էր մի առանձին շեշտով ու հաճոյքով։

Աղջիկը լուռ էր. նա այս տղայից չափազանց վախենում էր. «Ինչո՞ւ յետ չգնացի», մտածում էր նա։

Իսկ տղան աչքերը չռած՝ նայում էր նրա կիսամերկ սրբունքներին, հասակին, իրանին և կարծես ինչ որ մտածում էր։

Աղջիկը գունատուել, ամբողջ մարմնով դողում էր։

— Տոնր պնակս, վախենալով ասաց նա։

Տղան զգաց, որ նա ուզում է փախչել։

— Կաթ չէ՞ ուզածդ. սպասի՛ր, լցնեմ, տամ՝ տանք, բայց այնպէս, որ ոչ ոք չտեսնի. ես քեզ ծածուկ կը տամ. արի իմ յետևից։

— Կաթ չեմ ուզում, տոնր պնակս։

— Ահա այստեղ է, լցնեմ՝ տանք. ես բու հօրը լաւ եմ ճանաչում, նա շատ բարի մարդ է. բուդկաչի Սաքօն չէ։

Աղջիկը դողդողալով հետեց նրան. անցան ցանկապատի կողքով տան յետևի մասը և կանգ առան դռմի դրանը։

—Այ, տեսա՞ր, կաթը այստեղ է. դու կանգնիր, տեսնեմ գոմումը ուրիշ մարդ չկա՞յ:

Նա զգուշութեամբ մտաւ գոմը. աղջիկը կարծես փոքր ինչ հանգստացաւ, առանց տրտնջալու կանգնեց, մինչև որ տղան կաթը բերի:

—Արի ներս, արի, կաթը լցնեմ, տանք, փոքր ինչ դուռը բաց անելով՝ ասաց տղան:

Աղջկանը նորից ատրեց երկիւղ. նա տեղից չշարժուեց:

—Աղջիկ, ի՞նչ էս կանգնել, ներս արի, շուտ, մարդ չը տեսնի:

Այս ասելով՝ նա ցատկեց, բռնեց աղջկայ կռնից ու գոռով գոմը քաշեց, անմիջապէս փակեց դուռը, ապա առանց ձեռքիցը բաց թողնելու հարցրեց.

—Ասացիր՝ ում աղջիկն ես:

—Սաքօի, լացակնած արտասանեց աղջիկը:

Կիրքը կուրացրել էր տղային, «աղջիկ» բառը կլանել էր նրան, այլևս չհամբերեց, գիրկն առաւ աղջկանը ու թռաւ դէպի գոմի խորքը:

«Մայրիկ՛սն», միայն կարողացաւ արտասանել նա:

«Մճւա», խուլ կերպով ասաց տղան՝ փակելով նրա բերանը:

—

Հարբած, օրօրուելով՝ աղջկայ դուռն գնալուց անմիջապէս յետոյ ներս եկաւ Սաքօն մի կապոց ձեռքին:

—Կնիկ, պենսիլ՝ պիտի ստանանք, պենսի, գիտե՞ս. էլ դարդ մի անի. երբ պառաւենք, փողը իրան ոտովը կը դայ: Ասա, քանի՞ տարի, քանի՞ տարի ենք ծառայել:

—Ես ոչինչ չեմ հասկանում, զարմացած պատասխանեց կինը:

—Ասում եմ՝ քանի՞ տարի ենք ծառայում:

—Երկու:

—Երկու, քսանուերեք տարի էլ որ ծառայենք, պենսի կը ստանանք. քէֆ արա՛, ահա քեզ օղի, խմիր, խմիր ապուս եմ քեզ:

—Ի՞նչ երես ասում, այ մարդ, քսանուերեք տարի... քսան ուերեք տարի ծառայել կը լինի. մեր ոսկորները աւելի շուտ կը փթեն, խեղդ գլխիդ է:

—Ես հարբած չեմ, ես ուղիղ բան եմ ասում, յիմար, սարսաղ կին. բոլորը ուրախ են, շնորհաւորում են, աչքի լոյս են անում. ի՞նչ է, քսանուերեք տարին շատ է. տո՛ւր բաժակը, խմենք. դու չես խմում:

— Ես չեմ խմում. օղին Մաշօն է խմում, տար նրան տուր, նա կը խմի:

— Շատ էլ լաւ կ'անի, նա խմում է և աշխատում է, տաւր մանէթ ամիսը մենակ լուացքից է աշխատում, նրան հալալ է, կը տանեմ, թող նա խմի:

— Սպասիր, Մաշօն չի փախչիլ, ոտճիկ ստացմը:

— Հաշիւ ես ուզում, համեցէք. 7 փութ ալիւր, փութը մի բլուրի տասը կոպէկ. չայ, շաքար մի բլուրի. հաշեցիր. չըստեքս չիս տեսնում, մի բլուրի եմ տուել. չորս բլուրի էլ այդ չարչի ջհուղի պարտքը տուի, հացը մի փութ է, մի բլուրի 20 կոպ. սա տեսնում ես, մի կվարտ է, ուղիղ 80 կոպէկ: Բայց գիտե՞ս՝ որքան եմ ստացել. 16 բ. 92 կ., իսկ մնացած 1 բուր. 8 կ. հանում են պենսի համար. Էհ, դու ոչինչ չես հասկանում, քեզ համար ողջը մէկ է, ես գնում եմ. ահա հացը, տուր երեսխանցը, թող ուտեն:

— Սպասիր, ուր ես գնում. Լուսինարիս ուղարկեցի թուրքի գիւղը:

— Ի՞նչ կայ այնտեղ:

— Երեսխան գնաց կաթ բերելու, խանութի մօտ:

— Յետոյ:

— Էլ ի՞նչ յետոյ, գնա, տես՝ ինչ եղաւ:

— Ի՞նչ պէտք է լինի, կը դայ, երեսայ հօ չի, դէ, ժամանակ չունիմ. մարդատարի ժամանակ է, պէտք է գիծը նայել: Այս ասելով՝ նա վերցրեց տան անկիւնից մեծ մուրճը, երկարակոթ սև, ժանգոտ բանալին, դրեց ուսին ու դուրս եկաւ:

Մութն ընկել էր, բայց աղջիկը գեռ չկար: Հիւանդի դրութիւնն անտանելի էր. «Ի՞նչու, ի՞նչու ուշացաւ». հազարումի գարհուրելի պատկերներ գալիս, անցնում էին նրա գլխով. «Տէր Աստուած, այս ի՞նչ պատիժ է», տեղի մէջտապակւում էր նա:

Հայեացքը նեղլիկ լուսամուտին յառած՝ մայրը տեսնում էր, թէ ինչպէս վայրկեան առ վայրկեան խաւարը թանձրանում է՝ իր մութ ծալքերի մէջ գրկած այնքան սարսափ, այնքան երկիւղ, յուսահատութիւն:

Եւ Լուսիկը չկար...

Մայրը լարում էր իր խղճուկ լսողութիւնը. չէ՞ որ եթէ աղջիկը դար, թեթև ոտնաձայն կը լինէր, արագ ու երկչոտ... ոչ մի ձայն, միայն մենաւոր ծառն էր շշնջում գիշերային թեթև հովի առաջ, լիզում էր կտուրը իր ոստիկներով, քսում էր պատերին մեղմով և կարծես նոյնպէս խօսում էր անորոշ, ճշշող սարսափից: Այն գիշերը իր մութ գրկի մէջ կամաց-կա-

մաց խեղդում էր և՛ տնակը, և՛ նրա լքուած բնակիչներին, և՛ մենաւոր ծառը:

— Մայրիկ, Լուսիկը չեկաւ ախր... դուքսը մութ է... մըրմնջում էին փոքրիկները:

— Ձեկմաւ, չեկմաւ, կրկնում էր մայրը՝ սիրտը ճնշուած մի ահագին բռնի տակ, հեալով, արցունքները հագիւ զսպած:

Անցնում էին ըոպէսներ, երկամր, երկամր...

— Շորերս տո՛ւր, Աստղիկ, դիմեց մայրը փոքրիկ աղջկան և հեկեկաց դառնագին: Քանի դեռ պառկած էր, յուսոյ մի նըշոյլ ունէր, այժմ՝ երբ հագնուել սկսեց, այն էլ կորաւ: Ո՞ւր գնամ, ճրտեղից գտնեմ, մըմնջում էին նրա շրթունքները: Երկու փոքրիկները ահուդողով նայում էին իրանց մօրը, հետեւում էին նրա շարժումներին և զգում էին նրա հոգում տիրող ահագին վիշտը:

— Տանից դուրս չգա՛ք. երբ ձեր հայրը կը գայ, կ'ասէք որ... ես... գնացի թուրքի գիւղը... աղայի տունը... լսեցի՞ք, թող նա էլ գայ, կ'ասէք, որ Լուսիկը...

Նա այլևս շարունակել չկարողացաւ և խելագարի պէս դուրս ընկաւ դռնից ու կորաւ խաւարի մէջ: Երկու փոքրիկ աղջիկները կծկուեցին նորածնի մօտ, որ ճշում էր անընդհատ:

Ճանապարհը սարսափելի էր, խաւարն աւելի թանձր, քան երբևիցէ. հիւանդ, ուժասպառ կինը և՛ վախենում էր, և՛ քայլում էր անընդհատ. լուռթեան մէջ երբեմն հնչում էր նրա նուաղած ձայնը, որ կարծես բարձրանում էր ջրհորից. «Լուսիկ, Լուսիկ». այդ ժամանակ նա կանգնում էր, մի վայրկեան աւանջ դնում, և երբ իր ձայնը մեռնում էր խաւարի մէջ, կըրկին քայլում էր հեալով, շնչակտուր:

Ահա և թուրքի գիւղը, որ ներքեում հագիւ ծրագրւում է ինչպէս մի ահռելի հրէշ. և մօրը թւաց, թէ այդ հրէշը թաթեբի տակ պահած ունի իր թանգագին զաւակին. «Լուսիկ, Լուսիկ». ոչ մի ձայն: Ո՞ւր գնալ, գիւղում ոչ մի ճրագ, ում դուռը թակել, ում հարցնել: Այնուամենայնիւ մօտեցաւ գիւղին, բոլորովին մօտ. «Լուսիկ, Լուսիկ»... Շների միահամուռ ոռնոցը խեղդեց նրա ձայնը, և զժբախտ կինը յետ դարձաւ շտապով, վազել սկսեց բոլորովին հակառակ կողմը՝ տորբելով մացառները, արիւնոտելով ոտները: Որքան վազեց նա, ինքն էլ չգիտէր, կանգ առաւ ուժասպառ, գիւղը հեռու էր. «Լուսիկ, Լուսիկ»... Մի թեթեւ նվվոց, խղճուկ ու ցաւագին, հնչուեց մօտիկ մացառների տակից. մայրը քարացաւ և կարծես խաւարի մէջ մէկը մի ահագին հարուած հասցրեց նրա գլխին. նվվոցը շարունակւում էր, որպէս ուշ գիշերին լացող քամու հծծիւն:

Մայրը շարժուեց դէպի մացառները, և յանկարծ նրա ոտները տակ ընկաւ մի մուրթ, անորոշ զանգուած. այդ զանգուածը իր աղջիկն էր, որ տնքում էր ցաւով. աղայի ծառան գազանային կրքին յագուրդ տալուց յետոյ սրախողխող էր արել իր դժբախտ գոհին և դաշտ նետել՝ ոճրի հետքը կորցնելու համար: Մայրը ճանաչեց այդ ձայնը, իր զաւակի այդ յետին հառաչանքը և այնպիսի ճիչ արձակեց, որ ասես խաւարը դողաց և մացառների վրայ ծուարած թռչունները սարսափեց թողեցին իրան գիշերային ապաստանները սոսկումի ճթճթոցով: Արիւնոտ համբոյրը միացրեց ուշաթափ մօր և մեռնող աղջկայ շրթունքները:

Եւ այնտեղ՝ մենաւոր տնակում՝ խաւարի մէջ հեկեկում են երկու փոքրիկ աղջիկները մայրը կորցրած ձագուկների պէս, անվերջ ճչում է քաղցած նորածինը, իսկ ծառը դրսից շշնշում է նրանց ականջին դաշտերից խլած հեռաւոր սարսափը: Աւելի հեռուն, մի ուրիշ տնակի առաջ հնչում է Մաշայի գարմոնիկը, Սաքօն հարբած՝ աչքերը պղտոր ու այլանդակ, երբեք լույս չօտնում, գրկում է վաճառուող կնոջ լիքը մարմինը, ապա ընկնում, թաւալւում է գետին՝ ոռնալով մի անպատկառ երգի անհասկանալի կտորները:

Լուսացաւ. դնացքը դարձեալ եկաւ շառաչելով. հարիւրաւոր գլուխներ կրկին դուրս ցցուեցին լուսամուտներից, բազմաթիւ անտարբեր, քնկոտ աչքեր նայեցին մենաւոր տնակին, և ոչ ոք, ոչ ոք չիմացաւ, թէ ի՞նչ ահագին ցաւ կայ բուն դրած այն չորս քարէ պատերի մէջ:

Գնացքը սլացաւ որոտալով. մեծ կեանքն էր այն՝ անողորմ ու կոյր, որ փշրելով անցնում էր մանր գոյութիւնների վրայից:

Մ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ